

sen ofte ikke udelukker, at samme forslag påny fremføres på et senere tidspunkt og da antages. Fremstillingen resumerer den almindelige bedømmelse af referendums-instituttet således:

„Et nærmere studium af referendums-instituttet i praksis viser således, at forekomsten af en hel del negative afstemninger ikke uden videre berettiger til den almindelige slutning, at instituttet som sådant virker afgjort negativt. Det hindrer ikke udviklingen, men det kan i almindelighed siges, at det forhaler den; det giver det parlamentariske lovgivningsarbejde en langsommere takt og modificerer dets retning og indhold. Det er nærliggende på grund af denne egenskab ved referendum at stemple det som et helt igennem konservativt institut. Som forud bemærket sker dette hyppigt, og det er næsten indgået i den almindelige bevidsthed som et fastslået faktum, at referendums særkende er dets konservative karakter. Hvis der hermed menes, at referendum ifølge sin natur virker til fordel for den bestående retstilstand, at det overhovedet beskytter de bestående forhold mod hastige ændringer, og at det i sin anvendelse viser, at folkets store mængde er mindre anlagt for nyheder end repræsentationen, så er karakteristikken uden tvivl rigtig. Hvis man derimod mener, at referendum er konservativt i partipolitisk betydning — hvilket altid mere eller mindre bevidst turde være tanken — så er karakteristikken vildledende.

Ser man på afstemningsspørgsmålene, så er det i de fleste tilfælde — for blot at holde os til forbundet — umuligt at klæbe en bestemt politisk etikette på disse. Når folket afslår en pensionslov eller et forslag om oprettelse af et embede eller visse organisationsforanstaltninger af den ene eller den anden slags, så er det ikke muligt i denne afvisende holdning at finde nogen partipolitisk indflydelse, selv om også referendums-begæring i nogle af de nævnte tilfælde oprindelig kan være udgået fra det konservative oppositionsparti. Visse af de forslag, der har været overgivet til folket, er imidlertid af den natur, at de kan karakteriseres som politisk radikale, f. eks. de socialpolitiske reformer, og man kan da tale om en politisk konservatisme hos folket, når det afslår et sådant forslag, som måske i parlamentet har vundet tilslutning af alle partigrupper. Klart konservative tendenser hos folket kan også øjnes, når det forkaster kultur-radikale forslag, således som det skete med den planlagte skolereform af 1882.

Men disse udslag af, hvad man med føje kan kalde konservatisme fra folkets side, må sidestilles med andre ytringer af folkeviljen, som går lige i den modsatte retning. Det er også hændt, at love som man vil være tilbøjelig til at betegne som i sædvanlig forstand reaktionære, er blevet afvist af folket. Dette skete således hvad angår „mundkurvsloven“ 1903 og „omvæltningsloven“ 1922. Med samme ret som det katolsk-konservative parti i 1880'erne betragtede referendum som et specielt konservativt instrument, kunne socialdemokraterne nu — i betragtning af tilfælde med „omvæltningsloven“ — betegne referendum som et radikalt instrument. Det er dog åbenbart, at hverken den ene eller den anden betegnelse træffer det rette. Referendums-instituttet kan temmelig upartisk tjene snart den ene, snart den anden partipolitiske interesse. Man gør derfor bedst i for at undgå al misforståelse at karakterisere dets iboende egenskab i retning af at lægge en vis hemske på repræsentationens virksomhed med den neutrale betegnelse *retarderende*. . . .

Der skal her ikke gøres noget forsøg på at skifte sol og vind mellem folk og parlament, hvad angår afstemningernes resultat. Et sådant forsøg ville, som nævnt, kun have ringe udsigt til at lykkes. Hvad der i denne sammenhæng er af største vigtighed og interesse, er den opfattelse, der gør sig gældende blandt Schweizerne selv angående referendum som et middel til folkelig kontrol med det parlamentariske lovgivningsarbejde. At det i hvert fald ikke betragtes som skadeligt, fremgår af det foregående. Men ikke nok hermed. Der findes en almindelig overbevisning om referendums-instituttets positive fordele, ikke blot således, at man fuldt ud har vænnet sig til forestillingen om referendums-demokratiet som den naturlige og eneste rigtige statsform — udelukkende repræsentativt demokrati er for Schweizerne noget lige så fremmed, som det direkte folkestyre er det for os og for de fleste andre lande — men man befinder sig godt derved og mener at have gode historiske beviser for ordningens fordele. Man tager ikke blot folkeviljens korrigeringer med ro som noget uundgåeligt, som udslag af folkets ret, men man finder dem vel påkrævede, oftest nyttige og beføjede. Det virker frapperende, da jeg af en ledende forbundspolitiker første